

„Dizajniranje javnih prostora za sve” – refleksije studenata andragogije na učešće u kratkom programu Erasmus+ (BIP)

U periodu od februara do maja 2023. godine, dve studentkinje i jedan student andragogije na Filozofskom fakultetu i dve studentkinje studija roda na Fakultetu političkih nauka učestvovali su, kao predstavnici Univerziteta u Beogradu, u kombinovanom intenzivnom programu razmene pod nazivom „Dizajniranje javnih prostora za sve: dostupnost, inkluzija i rod“.

Program je pokrenut u saradnji Politehničkog univerziteta Katalonije (Španija), Tehničkog univerziteta Kluž-Napoka (Rumunija), Univerziteta u Vasi (Finska) i Univerziteta u Beogradu (Srbija), a učesnici su bili studenti i studentkinje iz te četiri države. Osim uključivanja internacionalne perspektive, osnovna zamisao programa je bila u tome da se javni prostori sagledaju i analiziraju u interdisciplinarnoj relaciji nauka i disciplina koje se njih dotiču – od industrijskog dizajna, arhitekture, prostornog planiranja, mašinstva, robotike, pa sve do političkih nauka, studija komunikacije i andragogije. Program je nastao u okrilju mreže Erasmus+ i koncipiran je tako da doprinosi ostvarenju četiri cilja održivog razvoja (SDGs). Reč je o ciljevima broj 4 – kvalitetno obrazovanje, broj 5 – rodna ravnopravnost, broj 10 – smanjenje nejednakosti i broj 11 – održivi gradovi i održive zajednice.

Sastojao se iz četiri nedelje onlajn sinhrono i asinhrono nastave o pojmovima dostupnost, inkluzija, rod, ali i na temu ciljeva održivog razvoja i komunikacije u interkulturalnom i interdisciplinarnom timu, čime je postavljena teorijska podloga za celokupan program. Naredni korak je bilo formiranje četiri internacionalna i interdisciplinarna tima, pažljivo sastavljena tako da se u svakom nađe barem po jedna osoba iz svake države učesnice i da u timu postoji izbalansiran odnos svih studijskih grupa. Svaki tim je, uz podršku nastavnika u ulozi mentora, radio na redizajniranju jednog javnog prostora koji se nalazi u Španiji, Finskoj, Rumuniji ili Srbiji, koje su, prethodno, nacionalni timovi odabirali iz svog okruženja. Centralni deo programa se odvijao uživo, tokom petodnevnog boravka

u mestu Vilanova i la Dèltru, u Španiji, gde su timovi intenzivno radili na projektima i imali priliku da ih predstave ostalim kolegicama i kolegama. Druženja su spontano nicala među učesnicima, a sam program je obuhvatao pregršt obrazovno-sociokulturnih aktivnosti, kao što su multimedijalna društvena igra za upoznavanje sa istorijom grada Vilanova i la Dèltru, isprobavanje kulinarskih specijaliteta iz različitih zemalja, odlazak na izlet na degustaciju vina u obližnju vinariju i posmatranje katalonske akrobatske aktivnosti pod nazivom „Ljudski tornjevi“ (*Human towers*). Završni deo programa je realizovan u onlajn okruženju, a podrazumevao je kreiranje postera i videa kojima se rešenja redizajniranih javnih prostora predstavljaju odgovarajućoj relevantnoj publici, poput donosilaca odluka ili građana koji koriste prostor.

Da bismo približili iskustvo učešća u tom programu, u daljem tekstu ćemo se osvrnuti na procese koji su na nas ostavili snažan trag, opisati određene elemente koji su za nas bili najznačajniji i podeliti pojedine lične utiske o celokupnom iskustvu.

Iako okosnicu programa čine tri pojma – dostupnost (*accessibility*), inkluzija (*inclusion*) i rod (*gender*), ne mislimo da je program nastojao da razreši sve dileme u vezi sa tim pojmovima niti se toliko insistiralo na njihovom definisanju i razgraničenju. Ali je u uvodnom delu programa ponuđen solidan teorijski okvir za te pojmove u kontekstu javnih prostora, čime je učesnicima programa bila obezbeđena adekvatna polazna osnova za timski rad. To je bilo važno, s obzirom na to da su polazne osnove učesnika i pristupi temi javnih prostora bili vrlo raznorodni. Kako dolazimo iz područja društveno-humanističkih nauka, odnosno andragogije, ti pojmovi nam uglavnom nisu bili strani, ali su i među nama postojale razlike u aspektima teme koji su nam bili bliži. Nekima od nas su bila važna pitanja demokratičnosti i ravnopravnosti u korišćenju prostora, drugima inkluzije, trećima pitanja transformativnog potencijala javnih prostora za pojedince, četvrtima pitanja roda i slično. Na primer, Majda navodi da je njena motivacija za učestvovanje u tom programu proizašla iz lične angažovanosti na polju feminizma. Međutim, isto tako, osvestila je da: „Pre programa, o javnim prostorima nisam mnogo razmišljala. Posmatrala sam ih prvenstveno sa stanovišta njihove funkcije, kao mesta prelaza sa jedne na drugu destinaciju, ili kao mesta koja posećujem zbog određenog sadržaja koji se ne tiče samog prostora.“ Upravo ovaj uvid o ulozi i uticaju koji na nas imaju, ili mogu imati, javni prostori osvetljava mesto i ulogu andragoškog pristupa temi javnih prostora, koji (nam) se pokazao značajnim i u pripremnom delu programa i kasnije, tokom samog rada u timovima.

U pripremnj fazi programa, radi odabira javnih prostora koje ćemo predstaviti ostatku grupe, odlučili smo se na šetnju gradom. Na predlog doc. dr Maje Maksimović, mentorke sa našeg Univerziteta, koja dolazi sa Katedre za andrago-

giju, kretali smo se bez jasne strukture u smislu destinacije, ali istovremeno sa vrlo jasnom idejom posmatranja prostora i njegovog analiziranja sa stanovišta dostupnosti. Efekte tako koncipirane šetnje slikovito opisuje Majdin komentar: „Boravak u različitim prostorima tog dana, u kontekstu koji nije praktično orijentisan, dozvolio mi je da osvestim svoje prisustvo u prostoru i vlastitu reakciju na njega. Jedan od tih prostora bio je park Bristol u blizini Autobuske stanice Beograd. Posmatrajući ga, bila sam ispunjena negativnim emocijama. Kako je park bio napušten i lišen bilo kakvog tipičnog sadržaja jednog parka, imala sam želju da ga što pre napustim i o njemu ne razmišljam.“ Upravo andragoški pristup šetnji kroz javne prostore doprineo je tome da koristimo elemente i aspekte tih prostora, svoja tela, emocije i samorefleksiju kao metode i alate učenja o sebi i o prostorima.

Timovi su radili na projektima unapređenja različitih javnih prostora kao što su parkovi, trgovi, ulice, napuštene fabrike, prostori oko autobuskih i željezničkih stanica, biblioteke, a andragoški pristup je podrazumevao razmatranje mogućnosti da, osim svoje primarne namene, koja uglavnom nije obrazovna, pomenuti javni prostori, kao i brojni drugi, mogu biti oplemenjeni i obrazovnom komponentom. No, čak i onda kada im je osnovna funkcija obrazovna (poput prostorija fakulteta, biblioteka i slično), sasvim je moguće da se u njima ne primenjuju andragoška načela. Upravo to vrlo dobro odslikava doprinos Uroša u radu njegovog tima: „...moj tim je imao specifičan zadatak s obzirom na to da je prostor koji je trebalo da redizajniramo bila jedna javna institucija čija je primarna namena obrazovna – biblioteka u gradu Vasa, u Finskoj. Predlagao sam da se ova biblioteka rastereti suvišnih arhitektonskih elemenata i, time, otvori i prodiše. Takav se prostor, po potrebi, može lakše prilagoditi organizaciji neke tribine ili javnog predavanja stručnjaka na temu koja je od značaja za lokalnu zajednicu.“

Na ovom primeru se vrlo jasno uviđa važnost interdisciplinarnosti – za ostvarljivost ovih predloga, neophodno je objediniti andragošku perspektivu sa arhitektonskom i inženjerskom. No, transformativni potencijal interdisciplinarnog pristupa se ne ogleda samo u pozitivnim izmenama samih javnih prostora već i u pozitivnim promenama koje takav pristup izmenama javnih prostora može imati i na društvo. Jedan od timova u kojem su učestvovala Majda, kao master studentkinja andragogije, i Jovana, doktorandkinja studija roda, koja je prethodno završila integrisane studije arhitekture, radio je na formulisanju predloga za uključivanje zajednice u demokratski proces odlučivanja o načinu na koji će park Bristol biti preuređen. U timu se razgovaralo o mehanizmima učešća javnosti u procesu donošenja odluka o javnim prostorima – a upravo takvi mehanizmi nose transformativni potencijal za društvo. No, taj tim, kao i drugi, istovremeno je bio suočen sa neophodnošću pregovaranja, (demokratskog) donošenja odluka, pominjenja međusobnih razlika, odnosno sa primenom onoga o čemu su diskutovali

„na svojoj koži“ – što nosi poseban andragoški transformativni potencijal za sve učesnike, pojedinačno. O tome slikovito svedoči uvid do kojeg je došla Majda: „Detaljnije upoznavanje sa mogućnostima angažovanja javnosti me je na izvestan način osnažilo, podstičući me na razmišljanje o sopstvenoj ulozi, pravima i odgovornostima koje imam prema menjanju javnih prostora.“

Uz opisanu vrednost interdisciplinarnosti, jednako značajan i važan aspekt programa je njegov međunarodni karakter, koji se ostvarivao u interesantnoj dihotomiji dovoljno velikog broja učesnika da se obezbedi raznovrsnost, a opet dovoljno malog broja da se obezbedi intimnost razmene i komunikacije.

Još jedan značajan element istraživanja javnih prostora bilo je upoznavanje sa njihovom istorijom: „Tokom projekta, ovakvo upoznavanje sa prostorom nisam posmatrala kao značajno. Ipak, nakon nekoliko meseci sam posmatrala park Bristol i, prisećajući se njegovog izgleda i veličine u nekim od ranijih istorijskih perioda, osetila sam tugu zbog njegovog zapuštenog izgleda. Istovremeno, imala sam potrebu da o njemu brinem, osećajući se pomalo nemoćno zbog njegovog nepromenjenog stanja u odnosu na to kakav je bio kada smo ga prvi put obišli na početku programa“, priseća se Majda. No, ne samo što nam je zahvaljujući učešću u programu Beograd postao prijemčiviji već nam je i gradić Vilanova i la Ćeltru prirastao srcu, kao dopadljiv, miran primorski grad, sa dugom istorijom. I sam boravak u prostorijama Politehničkog univerziteta u Kataloniji, gde su bile održane deonice programa uživo, ostavio je Uroša zapitanim nad prostornim aspektom iskustva studija u Beogradu: „[Na Politehničkom univerzitetu u Kataloniji] Sve deluje lagodno, komforno, neusiljeno, prirodno i slobodno. Tako sam se i osećao. Bio sam slobodan u prostoru koji je tome značajno doprinomio i pozeleo sam da i moj fakultet u Beogradu nekim budućim studentima i studentkinjama omogući takav doživljaj.“

Kao što se može videti iz ovog prikaza, program se sastojao iz različitih elemenata koji mogu predstavljati podsticajne situacije učenja. Za nas su najznačajniji bili upravo njegovi gradivni elementi – interdisciplinarna i internacionalna saradnja, višeslojno upoznavanje sa temom javnih prostora, zblizavanje sa studentima iz različitih kultura i svih nas međusobno koji dolazimo sa Univerziteta u Beogradu. Čini nam se da smo učešćem u programu spoznali jednu novu funkciju obrazovanja odraslih u dizajniranju javnih prostora. Fizičkim kretanjem kroz javni prostor, prepuštanjem telesnom i emocionalnom doživljaju tih prostora, osećanjem slobode u njima, razmenjivanjem tih doživljaja sa drugima, deljenjem ličnih istorija sa javnim prostorom i upoznavanjem sa istorijskom pozadinom tog javnog prostora, počeli smo da osećamo potrebu da sa njima interagujemo, na njih delujemo i o njima brinemo.

Majda Ričer, Uroš Kuzmanović, Kristina Robertson
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu